

تدوین الگوی تشکیل فرماندهی مشترک منطقه‌ای آجا مبتنی بر تهدیدات آینده

حسین شکوهی*

علیرضا شیخ^۲

چکیده

برای موفقیت در دفاع از کشور با توجه به شرایط و ویژگی‌های جنگ‌های آینده عوامل زیادی مؤثر هستند؛ مروری کوتاه بر جنگ‌هایی که در دهه‌های اخیر به وقوع پیوسته نشان می‌دهد، به‌کارگیری نیروهای مختلف تحت یک فرماندهی واحد و یکپارچه الزام‌آور است. بنابراین هدف اصلی از انجام این تحقیق، تدوین الگوی مناسب فرماندهی مشترک منطقه‌ای مبتنی بر تهدیدات آینده می‌باشد. که به روش توصیفی-تحلیلی با رویکرد آمیخته انجام شده‌است. جامعه آماری خبرگی شامل خبرگان، صاحب‌نظران نظامی شاغل یا بازنشسته و متخصص در طرح‌ریزی عملیات مشترک می‌باشد. جامعه آماری کلی شامل امیران، سرداران و افسران ارشد شاغل در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران با حداقل مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد می‌باشند. جهت تعیین جامعه مورد مطالعه در این تحقیق پژوهشگر مواردی از اسناد، مدارک، منابع مختلف و نظرات صاحب‌نظران را جمع‌آوری نموده است؛ پس از تعیین شاخص‌ها و زیرشاخه‌های اصلی اقدام به تنظیم پرسشنامه نموده و با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی داده‌های به دست آمده را تجزیه و تحلیل کرده و در آخر با تحلیل نهایی نتایج نسبت به ارائه الگوی فرماندهی مشترک منطقه‌ای مبتنی بر تهدیدات آینده اقدام نموده‌است. از نتایج تحقیق می‌توان به ارائه الگویی جهت هم‌افزایی ظرفیت‌های نیروهای مسلح در یک منطقه، تسهیل فرماندهی و هدایت نیروها در مقابله با تهدیدات، امکان به‌کارگیری ظرفیت‌های ملی در مقابله با تهدیدات، افزایش قدرت تصمیم‌گیری و سرعت عکس‌العمل در مقابل تهدیدات آینده اشاره کرد.

واژه‌های کلیدی:

فرماندهی مشترک منطقه‌ای، تهدیدات آینده، ارتش جمهوری اسلامی ایران، ساختار و سازمان فرماندهی مشترک

^۱ - استادیار دانشگاه عالی دفاع ملی تهران، ایران

^۲ - عضو هیئت علمی دانشگاه فرماندهی و ستاد دافوس آجا، تهران، ایران

تشریح و بیان مسئله:

بر اساس ویژگی‌های جنگ‌های آینده، اجرای مأموریت و مقابله با تهدیدات آینده، استفاده از تمام ظرفیت‌ها و مؤلفه‌های قدرت ملی موجود در قلمرو یک مأموریت، ضروری بوده و از درجه اهمیت بسیار بالایی برخوردار می‌باشد. عملیات‌های مشترک در شرایط وجود فناوری‌های پیشرفته با استفاده بیشتر از عوامل متعدد شرکت کننده در جنگ، فضای گسترده نبرد و انواع الگوهای متنوع نبرد شناخته می‌شود و از همین حیث فرماندهی را به امری پیچیده تبدیل می‌کند (محمدی‌نجم، ۱۳۸۷: ۶۴). بر اساس تغییر در نوع تهدید و ماهیت جنگ‌های نوین، فرماندهی مشترک منطقه‌ای یک فرماندهی صرف دفاعی نبوده بلکه یک فرماندهی دفاعی-امنیتی بوده تا بتواند مأموریت اصلی که همان دفاع همه‌جانبه به منظور حفظ استقلال و تمامیت ارضی با دفع هر گونه تجاوز به خاک سرزمینی می‌باشد را با موفقیت انجام دهد. از همین رو بایستی در نظر داشت علاوه بر اختیار در هدایت و طرح‌ریزی منابع نظامی-امنیتی بایستی بر منابع بومی و ظرفیت‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و فناوری هم تسلط داشته و اختیار به‌کارگیری سایر مؤلفه‌های قدرت ملی نیز به فرماندهی مشترک منطقه‌ای واگذار گردد (همان: ۶۵).

با نگرش به تاریخ تطور جنگ و علوم و فنون نظامی مشخص می‌گردد که برخی از پدیده‌ها موجب دگرگونی‌های عمیق در جنگ شده است. این پدیده‌ها در چارچوبی مشخص، ترکیب تازه‌ای از سبک‌های نوین جنگ را آفریده‌اند و در نتیجه تغییر در قواعد، تاکتیک‌ها، تجهیزات، ساختارها، گروه‌های عمل‌کننده و شیوه آموزش نظامی به تمامی زمینه‌های نظامی سرایت نموده است. ظهور سبک‌های نو در جنگ‌ها می‌تواند ناشی از عوامل زیر باشد (دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، ۱۳۹۴: ۴):

الف- تحول در فناوری نظامی

ب- نگرش جدید در حوزه تاکتیک

پ- تغییر در شرایط محیط امنیتی و دفاعی

از ویژگی‌های جنگ‌های آینده می‌توان به مواردی همچون: عملیات سریع و قاطع، راه اندازی ائتلاف و انجام عملیات مرکب، انجام عملیات تأثیرمحور، هم زمان سازی قدرت، انجام عملیات غیرخطی، به کارگیری نیروهای ویژه، ارزیابی همه جانبه اطلاعاتی، افزایش

برد، دقت و قدرت سلاح‌ها، درگیری هم‌زمان در سطوح سه گانه راهبردی- عملیاتی و تاکتیکی، انجام عملیات پیش‌دستانه، استمرار عملیات تحت هر شرایطی، توسعه‌ی صحنه نبرد، تکیه بر عملیات روانی، حمله به مراکز ثقل، تهاجم هوایی و موشکی دقیق، مدیریت زمان، کاهش هزینه‌های جنگ، مدیریت آستانه تحمل ملتها و تغییر در نوع مانور اشاره کرد (محمدی‌نجم، ۱۳۸۷: ۶۵).

در جنگ‌های آینده مأموریت‌ها و عملیات‌هایی ممکن است به طور هم‌زمان به وسیله‌ی نیروهای مسلح یک کشور در یک منطقه جغرافیایی انجام گیرد مانند: عملیات زمینی، عملیات آبخاکی، عملیات هوای، عملیات ناوگان دریایی، عملیات جنگ‌های نامنظم و... که این عملیات‌ها باید با هم هماهنگ شده و یکدیگر را پشتیبانی نمایند، تا ضمن جلوگیری از پراکندگی تلاش‌ها سبب شود که از وسایل و تجهیزات و تسهیلات موجود در منطقه برای رسیدن به هدف معین، وحدت تلاش ایجاد شود. از سوئی دیگر ایجاد وحدت تلاش مستلزم ایجاد وحدت فرماندهی است. برای رسیدن به این منظور، تشکیل سازمان‌های فرماندهی مختلفی پیش‌بینی شده است که براساس آنها یک نفر فرماندهی عملیاتی عناصری از نیروهای سه‌گانه و سایر نیروهای شرکت‌کننده را به عهده داشته و از طریق یک ستاد مناسب کمک می‌شود (همان).

چنین تدبیری یک فرماندهی مطمئن، مستمر و مؤثری را که تضمین‌کننده پیروزی در رزم است فراهم می‌نماید. بنابراین دغدغه ذهنی محققین یا به عبارتی دیگر مسئله اصلی در این تحقیق که به عنوان موضوع مورد مطالعه مطرح گردیده است، با توجه به تجربیات دوران دفاع مقدس، جنگ‌های رخ داده در منطقه، تهدیدات نوظهور و ماهیت جنگ‌های آینده، چنین به نظر می‌رسد که ساختار و سازمان‌های فعلی آجا برای شرکت در جنگ و مقابله با چنین تهدیداتی و شرایط که طرح شده، مناسب نیست و این شرایط چنین ایجاب می‌کند که ساختارهای جدیدی طراحی و در مناطق مختلف کشور فرماندهی‌های مشترکی که نسبتاً خوداتکا و مستقل نیز باشد ایجاد شود (دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، ۱۳۹۴: ۴). لذا مسئله این است که این فرماندهی‌ها چگونه باید باشد و از چه ساختار، سازمان، مأموریت و ... تشکیل شود یا به عبارتی دیگر: "الگوی یا الگوهای مناسب برای تشکیل فرماندهی مشترک منطقه‌ای آجا چیست؟"

هدف اصلی از انجام این تحقیق، نیز در همین راستا بوده و بیانگر تبیین الگوی مناسب فرماندهی مشترک منطقه‌ای آجا مبتنی بر تهدیدات آینده می‌باشد. که سه حوزه نوع ساختار و سازمان، حدود و اختیارات نوع ستاد فرماندهی مشترک منطقه‌ای آجا مبتنی بر تهدیدات آینده. در بر می‌گیرد.

در حال حاضر با توجه به نیاز نیروهای مسلح و لزوم مقابله با تهدیدات آینده، قرارگاه‌های منطقه‌ای و عملیاتی در آجا و نزاجا تشکیل گردیده است که انجام مأموریت تک‌نیروی را کم‌اثر می‌نماید، انتظار می‌رود نتیجه حاصل از این تحقیق در ارتش جمهوری اسلامی ایران مورد استفاده قرار گیرد از طرف دیگر اجرای این تحقیق موجب بهینه‌سازی، توسعه و تکمیل وضع موجود و گسترش دانش موجود در این زمینه می‌گردد. با این رویکرد نوع تحقیق در این پژوهش کاربردی بوده از طریق مطالعه منابع مرتبط و تحلیل دیدگاه جامعه خبره انجام شده است.

مبانی نظری

فرماندهی مشترک:

فرماندهی مشترک یک فرماندهی است با مأموریت کلی و مداوم که از عناصر عمده واگذاری از دو نیروی مسلح و یا بیشتر، تحت امر یک فرمانده واحد تشکیل می‌شود. به علاوه، فرماندهان فرماندهی مشترک موجود که بوسیله فرمان فرماندهی کل قوا تشکیل یافته‌اند نیز می‌توانند، با اجازه فرماندهی کل آجا اقدام به تشکیل فرماندهی تابع نمایند. بنابراین تبیین معیارهای تشکیل فرماندهی مشترک مهمترین رکن این اقدام می‌باشد بطوری که وقتی که یک و یا دو معیار زیر به طور کلی مورد تقاضای یک وضعیت باشد، معمولاً تشکیل یک فرماندهی مشترک ضرورت پیدا می‌کند تا وحدت تلاش لازم را تامین کند:

الف- یک مأموریت کلی و مداوم که اجرای آن مستلزم شرکت نیروهای قابل ملاحظه از دو نیروی مسلح یا بیشتر بوده و لزوم هدایت راهبردی واحدی را ایجاب نماید.

ب- هر گونه ترکیبی به شرح زیر در موقعی که نیروهای قابل ملاحظه از دو نیروی مسلح و یا بیشتر درگیر باشند:

➤ یک عملیات به مقیاس بزرگ که لازمه آن کنترل قطعی و مسلم بر اجرای عملیات تاکتیکی باشد.

➤ یک منطقه جغرافیایی بزرگ که در آن مسئولیت واحدی برای هماهنگی مؤثر عملیات‌ها لازم باشد.

➤ لزوم استفاده همگانی و مشترک از منابع آماد و پشتیبانی محدود.

پ- تقسیم بندی فرماندهی از دیدگاه سازمانی:

ماهیت مسئولیت‌ها و مأموریت‌های واگذاری به فرماندهان، تعیین کننده نوع فرماندهی بر اساس منطقه یا وظیفه و همچنین روابط بین آنها خواهد بود.
(۱) فرماندهی بر مبنای منطقه:

سازمان فرماندهی بر مبنای منطقه جغرافیایی متداول‌ترین روش سازمان فرماندهی است که برای اجرای طرح‌های راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران به کار گرفته می‌شود. و منظور از تشکیل فرماندهی بر مبنای منطقه عبارتست از:

➤ فراهم نمودن هدایت تمرکزی نیروهای داخل منطقه.

➤ یکپارچه کردن تلاش‌های عناصر واگذاری.

➤ تثبیت مسئولیت برای اجرای یک سری عملیات مداوم عادی.

➤ تعیین مسئولیت فرمانده.

➤ انجام هماهنگی لازم در زمینه آماد و پشتیبانی.

هم‌چنین منظور از واگذاری منطقه مسئولیت به یک فرمانده عبارتست از:

➤ تامین وحدت تلاش در مأموریت‌های عملیاتی محوله به فرماندهان.

➤ ایجاد هماهنگی در پدافند، امور آماد و پشتیبانی و استفاده از تسهیلات موجود.

➤ هر گونه ترکیبی از موارد بالا.

(۲) فرماندهی بر مبنای وظیفه:

وقتی که فرماندهی بر مبنای منطقه تشکیل شود، فرمانده مربوطه، در برابر مقام منصوب کننده، مسئول انجام وظایف نظامی خاص در داخل منطقه جغرافیایی محوله به او خواهد بود. وقتی که فرماندهی بر مبنای صرفاً وظیفه تشکیل شود، فرمانده مربوطه، در برابر مقام منصوب کننده، مسئول انجام عملیات یا وظایف بخصوصی خواهد بود که به یک منطقه جغرافیایی معین محدود نمی‌شود. رابطه بین فرماندهان منطقه و فرماندهانی که بر مبنای وظیفه به وجود آمده‌اند، زمانی که اجرای مأموریت‌های مربوطه نیروهای

آنها را به داخل مناطق جغرافیایی مشترک یا مجاور هم سوق می‌دهد، باید کلاً مشخص شده باشد.

ستاد مشترک و طرح‌ریزی مشترک

فرمانده فرماندهی مشترک دارای یک ستاد با ماهیت مشترک خواهد بود. اعضاء ستاد مشترک شامل نیروی انسانی از نیروی‌های مختلف تشکیل دهنده نیروی مشترک بوده و بایستی به ترتیبی منصوب و واگذار گردند که با وجود آنها فرمانده از درک کامل تاکتیک‌ها، فنون، توانایی‌ها، نیازمندی‌ها و محدودیت‌های عناصر تشکیل شده نیروی مربوطه اطمینان حاصل نماید. مشاغل در ستاد مشترک باید به نحوی تقسیم شوند که نمایندگی و نفوذ هر عنصر نیرویی در آن، به‌طور کلی، بیانگر ترکیب آن عنصر در کل نیروی فرماندهی مشترک باشد.

الف- اصول اساسی در یک ستاد مشترک:

- هر فرد که برای خدمت در یک ستاد مشترک مأموریت پیدا می‌کند، از لحظه شروع کار، در مقابل فرماندهی که این ستاد مشترک برای او کار می‌کند مسئول خواهد بود.
- فرمانده نیروی مشترکی که به خاطر او یک ستاد مشترک تشکیل شده و مشغول انجام وظیفه می‌باشد، باید اطمینان حاصل نماید که پیشنهاد‌های هر یک از اعضاء ستاد مشترک به نوبه خود مورد ملاحظه قرار می‌گیرد.
- فرمانده نیروی مشترک باید صراحتاً مشخص و مقرر نماید که هریک از اعضای ستاد او تا چه میزان حق استفاده از اختیارات با نام فرمانده را در اقدامات ستادی خود را دارا می‌باشند.
- کلیه اعضاء ستاد مشترک باید آگاهی کامل از خط‌مشی‌های فرمانده خود داشته باشند.
- دستورها و دستورالعمل‌های صادره از سوی یک فرماندهی رده بالا به فرماندهی‌های تابعه باید به نام فرمانده فرماندهی رده بالا به فرمانده بدون واسطه زیر دست باشد. از صدور دستور به عناصر زیر مجموعه یک فرماندهی زیر دست باید خودداری گردد.

- به منظور تسریع در اجرای دستورها و دستورالعمل‌ها و همچنین ارتقاء میزان همکاری و کار گروهی بین فرماندهی‌ها، یک فرمانده نیروی مشترک ممکن است به افسران ستاد مشترک خود اجازه دهد که مستقیماً با افسران مناسب از ستاد فرماندهی‌های تابعه درباره جزئیات طرح‌ها و دستورالعمل‌های صادر شده یا در حال صدور ارتباط برقرار نموده و تماس مستقیم حاصل کند.
- موضوع بسیار مهم و حساس این است که هر یک از قسمت‌های مختلف ستاد مشترک می‌بایستی دائماً اقدامات و فرآیند طرح‌ریزی‌های خود را با سایر قسمت‌های ذی‌ربط ستاد هماهنگ نموده و کارکنان آن قسمت‌ها را به طور دایم و به صورت متداول از اقدامات در حال اجرا و پیشرفت‌های حاصله آگاه نمایند. معمول این است که به هر یک از قسمت‌های ستاد عمومی مسئولیت رسیدگی مسائل یا موضوعات هستند هماهنگ می‌کند.
- یک ستاد مشترک باید از لحاظ تعداد، تجربه، موقعیت شغلی و درجه اعضاء تشکیل شده آن از کارکنان نیروهای مربوطه، با توجه به ترکیب نیروهای واگذاری و مشخصه عملیات، تعادل منطقی داشته باشد بطوری که بتوان اطمینان حاصل نمود که فرمانده به خوبی تاکتیک‌ها و فنون، نیازمندی‌ها، مقدرات و محدودیت‌های هر یک از عناصر تشکیل شده نیروی خود را درک می‌کند.
- با مأمور یا زیر امر گرفتن افسران و سایر کارکنان از نیروهای دیگر، ستاد خود را تقویت نماید به نحوی که با توجه به ترکیب نیروها، تعداد و موقعیت شغلی نمایندگان نیروها در ستاد تقویت شده حاکمی از برقراری یک تعادل منطقی باشد.
- از آنجایی که فرماندهان عناصر تابعه یک فرماندهی نیروی مشترک دارای بعضی مسئولیت‌ها در مقابل فرماندهان نیروی مسلح می‌باشند، بنابراین امور قسمت‌های مختلف ستاد مشترک، به ویژه بخش‌های ستاد تخصصی آن، باید محدود به وظایفی گردند که فرمانده نیروی مشترک در مورد آنها مسئولیت داشته و یا لازم است در جهت به دست آوردن وحدت تلاش مورد نظر نظارت کلی در آن امور داشته باشد.
- کارکنان یک ستاد مشترک، با توجه به تکالیفی که باید انجام گردد، بایستی به حداقل ممکن تقلیل داده شوند.

- مقامی که یک فرماندهی مشترک یا یک گروه رزمی مشترک را تشکیل می‌دهد باید پیش‌بینی‌های لازم به‌منظور تامین کارکنان کافی برای ستاد فرمانده آن را نیز بعمل آورد.

ت- تحول عامل بقای سازمان:

برای پیش‌بینی و اجرای تحول در داخل سازمان، مسئولان امر باید همواره کلیه اطلاعات لازم را در اختیار داشته باشند و بر مبنای آن تصمیمات لازم را اتخاذ نمایند. یعنی مدیران سازمان‌ها می‌بایست با داشتن اطلاعات به روز و پیش‌بینی دگرگونی‌های آینده، همیشه سازمان را آماده مقابله با تغییرات نگهدارند، زیرا با فکر درباره آینده سازمان و پیش‌بینی رویدادهایی که احتمالاً در آینده اتفاق خواهند افتاد، می‌توان سازمان را برای مقابله با آنها آماده ساخت. مدیرانی که ضرورت تحول را درک نکنند و به جای پیش‌بینی و فراهم نمودن زمینه‌های لازم برای تحول، در انتظار وقوع تحول بنشینند، سازمان را به کام نیستی و در ورطه هلاک می‌کشاند (بوفر، ۱۳۶۹).

سازمان و تشکیلات نظامی

هدف از ایجاد سازمان و تشکیلات، جمع‌آوری نیروهای پتانسیل و پراکنده و قرار دادن آنها در درون یک چهارچوب منظم و منطقی و استفاده از آنها در جهت واحدی برای رسیدن به هدف خاص است. بنابراین، بدون سازمان و تشکیلات نمی‌توان دارای یک قدرت منسجم نظامی بود. اصولاً هر اندازه سازمان و تشکیلات از ضوابط منطقی و اصولی برخوردار بوده و جایگاه افراد در درون آن مشخص باشد کارایی و در نتیجه قدرت آن بیشتر خواهد بود. اساس سازمان را چند عامل ذیل تشکیل می‌دهد:

- تجمع و وحدت نیروها.
- مدیریت و رهبری نیروها (فرماندهی).
- نظم و انضباط در درون سازمان.
- بودجه و هزینه سازمان.

ویژگی‌های جنگ آینده

الف- با توجه به متنوع و پیچیده بودن تجهیزات و امکانات در جنگ آینده بنابراین محیط جنگ‌های آینده از ویژگی‌های متعددی برخوردار می‌باشد که در اینجا به برخی از آنها اشاره می‌شود.

- در جنگ آینده دشمن هدف‌های عمیق و راهبردی برای خود انتخاب می‌کند و مراکز نقل (نظامی، سیاسی، اقتصادی) را مورد هدف قرار می‌دهد.
- دشمن از تئوری و دکترین عملیات عمیق استفاده می‌کند (مبتنی بر بمباران‌های راهبردی، احاطه قائم و ایجاد محیط‌های عملیاتی غیرخطی)
- دشمن همه اجزای توان رزم خود را در فاز اول عملیات به‌طور همزمان، شدید و حجیم به کار می‌گیرد.
- دشمن توان زمینی خود را به‌صورت آفندی و مبتنی بر تحرک بالا (مکانیزه و سواره‌وایی) آرایش می‌دهد. دشمن از محورهای مواصلات جاده‌ای حداکثر استفاده را برده و مانورهای جبهه‌ای در جنگ آینده جایگاه اندکی دارند و به-جای آن نفوذهای باریک اما عمیق با استفاده از واحدهای پرتحرک به کار گرفته می‌شود.
- در جنگ آینده به‌طور پیوسته و غیر تناوبی آفند خواهد شد و محیط عملیات، محیط آفند متوالی و شبانه روزی خواهد بود (محرابی، ۱۳۸۲: ۵۲).
- در جنگ آینده دشمن از آفندهای مسطح و در فضای سه‌بعدی به‌جای عملیات-های آفندی خطی استفاده می‌کند.
- جنگ آینده براساس کوتاه بودن زمان، شدید بودن قدرت آتش و وسیع بودن منطقه جغرافیایی (صحنه عملیات) طراحی می‌شود.
- در جنگ آینده، فرماندهان و رهبران در همه سطوح به‌طور هم‌زمان درگیر می‌شوند و سطوح راهبرد، عملیاتی و تاکتیکی بر هم منطبق می‌شوند. (سلامی، ۱۳۸۶).
- جنگ آینده تحت تأثیر تحولات و پیشرفت‌های فناوری شتاب‌دار نوین قرار دارد و به‌صورت فزاینده‌ای ماهیت فناوری پیدا می‌کند. از جمله توانمندی‌های فناوریکی جنگ‌های آینده می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- ✓ سامانه‌های اطلاعاتی پیشرفته با سرعت دریافت اطلاعات بالا،
  - ✓ توان هدفگیری دور ایستا و قدرت جنگ از راه دور، توأم با دقت،
  - ✓ قابلیت جنگ الکترونیک، ضد الکترونیک، و ضد ضد الکترونیک،
  - ✓ تحرک و سرعت عمل عملیات زمینی و قابلیت جابه‌جایی سمت تلاش‌ها در سطوح عملیاتی و تاکتیکی،
  - ✓ قابلیت تبدیل ماهیت جنگ‌آینده از حوزه متعارف به سطح نامتعارف (همان)
- در جنگ آینده: آرمان‌های معنوی نقش تعیین‌کننده‌ای دارند اگر برای هر کشور، آرمانی برای دفاع از کیان و شهادت در راه خدا نباشد، توان دفاعی هم داشته- باشد به‌آسانی شکست خواهد خورد.
- سطح قاعده هرم قدرت دفاعی یک کشور در هر مرحله از جنگ، مردم هستند. سازماندهی، به‌کارگیری، بسیج و مدیریت و آماده‌سازی روانی مردم، نتیجه نهایی جنگ را تحت تأثیر قرار خواهد داد (دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران، ۱۳۸۸).

ب- مشخصات جنگ‌های اخیر و آینده:

- سلاح‌های انفرادی پیشرفته با نواخت تیر بالا و سبک با قابلیت مسافت‌یابی- لیزری،
- جلیقه ضد گلوله و تجهیزات مقابله با تهدیدات CTBW و یک رایانه شخصی و GPS (محمدی نجم، ۱۳۸۸: ۶۹).
- تجهیزات مورد نیاز فنی اعم از وسایل تکنیکی و تخصصی شامل حساسه‌ها و وسایل کمکی، این تجهیزات به‌راحتی توسط یک سرباز یا یگان، بسیار سبک، قابل حمل است.
- توان برتر و تحرک بسیار بالا
- تأمین اهداف با اجرای عملیات واکنش سریع (صدقی، ۱۳۸۸: ۴۹)،
- استفاده از مسافت‌یاب لیزری
- به‌کارگیری امواج بسیار قوی الکترومغناطیسی
- استفاده از حساسه‌ها و پردازشگرهای بسیار ریز و دقیق

- برخوردار از سامانه‌های هدایتی هوشمند
- استفاده از کلاهک جنگی با مهمات هوشمند (محرابی، ۱۳۸۲: ۳۶)
- سامانه دفاعی موشکی و یکپارچه
- استفاده از آخرین فناوری‌های موجود در ارتقاء قابلیت و توانایی جنگ‌افزارهای مورد نیاز نیروهای سه‌گانه،
- فناوری بهداشت و درمان پیشرفته و استفاده از اندام‌های مصنوعی و سلول‌های بنیادی
- سامانه مدیریت پشتیبانی مهمات متناسب با مشخصات صحنه‌رزم
- شیوه آموزش نیروی انسانی با استفاده از فناوری شبیه‌سازی مدرن (فرشچی، ۱۳۸۳: ۵۲)
- بهره‌برداری از سامانه‌های رباتیک برای پشتیبانی از مأموریت‌ها
- جنگ‌ها در محیط ناهم‌تراز و تحت تأثیر عدم تقارن توسط طرفین درگیر اتفاق می‌کند
- محیط درگیری شامل کلیت محیط ملی است
- از نظر اقتصادی تلاش بر آن است که جنگ مقرون به‌صرفه باشد (نطاق پور، ۱۳۸۴: ۴۷)
- جنگ‌های جدید سامانه هستند و اخلاص در یک جزء سامانه، سایر اجزاء را تحت - تأثیر قرار می‌دهد
- در جنگ‌های آینده اقدام‌های دفاع غیرعامل و مجازی‌سازی صحنه نبرد موجب - فریب و سرگردانی دشمن می‌شود
- نقش نیروی هوایی و موشک‌های هوشمند در جنگ آینده بسیار کارآمد هستند (سلامی، ۱۳۸۶، ۳۴۹)
- صحنه‌های عملیات متغیر بوده و ثابت نمی‌باشد (یاسینی، ۱۳۸۸/۹/۷، مصاحبه)
- سیالیت منطقه عقب صحنه عملیات (نظامی، ۱۳۸۸/۹/۱۲، مصاحبه)

ت- عوامل مؤثر و متغیرهای قابل پیش‌بینی در جنگ‌های اخیر و آینده:

- جنگ‌های اخیر و آینده بر پایه تحولات مستمر فناورانه و تکامل بی‌وقفه دکتترین‌های جدید بنا شده است. از آنجا که هم نیروهای خودی و هم دشمن مدام در حال تغییر و تحول جنگ‌افزارها، راهبردها و تاکتیک‌های خودی هستند، نهادینه کردن احساس - نگرانی از نبردهای آتی ضروری است (هیبلزگری، ۱۳۸۳: ۴۸). در جنگ‌های آینده،

نیروی برتر با تأکید بر انگیزه‌های شخصی، ابتکارهای فردی، تحرک چشم‌گیر، شایستگی، سرسختی، آموزش مدرن و ویژه، توسعه ابزار آموزشی پیچیده و شبیه‌سازی شده فناوری و اندیشه برتر، اطلاعات برتر و کنترل کافی نیروها و اختیارات کافی در پی ارتقاء توان عملیاتی لازم می‌باشد. لذا در جنگ‌های آینده علاوه بر عوامل یادشده عوامل زیر نیز می‌تواند در انتخاب صحنه‌های عملیاتی مؤثر باشد:

عملیات غیرخطی

عملیات غیرخطی به این معنا است که در جنگ‌های جدید، هیچ‌گاه یگان‌ها در مجاورت یکدیگر و در امتداد یک خط آرایش و در امتداد خطوط خیز، و به همان سبک کلاسیک و قواعد سنتی، حرکت نخواهد کرد و از چنین شیوه‌هایی به شدت اجتناب می‌کنند و بنابراین در صدد هستند که محیطی غیرخطی ایجاد نمایند. محیط غیرخطی به دو مفهوم می‌باشد.

✓ غیرخطی بودن به معنی غیرقابل پیش‌بینی بودن، نوع و نقاط درگیری در درون یک صحنه عملیاتی.

✓ غیرخطی بودن به معنی اجتناب از خطوط مشخص، یعنی پرهیز از انجام مانورهای جبهه‌ای و عدم موازی سازی آرایش و گسترش یگان‌ها، یعنی دشمن به جای عملیات جبهه‌ای از عملیات‌های سطحی یا مسطح استفاده می‌کند مانند: عملیات‌هایی با مانور قائم با عملیات‌های نفوذی عمیق، انجام می‌دهد و محیط‌های عملیاتی غیر-پیوسته یا ناپیوسته را از طریق عملیات‌های هوایرد، هلی‌برن، عملیات‌های نفوذی عمیق و عمده انجام می‌دهند. در این نوع عملیات صحنه یا صحنه‌های عملیات به-صورت مناطق به هم پیوسته نیست که نیروها روی یک خط حرکت کنند، بلکه این سطح است که حرکت می‌کند، نه خط (سلامی ۱۳۸۶: ۲۷۱).

توان ائتلاف‌سازی

یکی از مباحثی که در انتخاب صحنه‌های عملیات در جنگ آینده نقش اساسی دارد موضوع ائتلاف و اجماع‌سازی می‌باشد کشورهای غربی به سرکردگی آمریکا با توجه به نفوذی که در نهادهای سیاسی بین‌المللی و ارتباطات گسترده‌ای که از لحاظ اقتصادی با کشورهای بزرگ دنیا دارند، قادر هستند در بسیاری از موضوعات سیاسی هم-

راستایی سیاسی ایجاد کنند. به عنوان مثال در جنگ دوم خلیج فارس در سال ۱۹۹۱ میلادی وقتی که آمریکا قصد تهاجم به عراق (برای بیرون راندن این کشور از کویت) را داشت، توانست ۲۸ کشور از کشورهای عربی، اروپایی، شرق آسیا و منطقه پاسفیک را با خود همراه و هماهنگ نماید (سلامی، ۱۳۸۶: ۲۷۶).

تحرك و چالاکي

با توجه به گستردگی جغرافیایی و عرض و عمق صحنه عملیاتی در جنگ‌های آینده لزوم تحرك و سرعت عمل در درون یک صحنه عملیاتی در پیروزی یگان‌های مانوری نقش مؤثری خواهد داشت. (Baken, 2006 -114).

تحرك و سرعت عمل و قابلیت جابجایی سریع در سطوح عملیاتی و تاکتیکی در جنگ آینده با استفاده از واحدهای زمینی، هوایی (هواپیما، بالگردها) با ورود انبوهی از واحدهای زرهی و یگان‌های سواره نظام و واحدهای پیاده با ایجاد و هم‌پایی در سامانه‌های آمادرسانی و پشتیبانی هوایی نزدیک (هواپیمای تاکتیکی) و بالگردها در صحنه عملیات، همچنین با تحرك در آتش‌ها و با استفاده از امکان محمول‌سازی هوایی از واحدها، تحرك و سرعت عمل واحدهای رزم زمینی را به میزان زیادی افزایش می‌دهد (محمدی، ۱۳۸۶: ۱۲۶).

عملیات روانی

عملیات روانی در آینده به دنبال تغییر یا تقویت استنباط بشر می‌باشد و امروز نه تنها به مأموریت‌های نیروهای مسلح کمک می‌کند بلکه به مردم مورد هدف عملیات نیز مساعدت می‌نمایند (اسلینز، ۱۳۸۴: ۲۱۶).

عملیات روانی با توجه به تغییر در دنیای اطلاعات و نقش افکار عمومی در شروع و پایان جنگ ضروری است (طهماسبی‌پور و مرادی ۱۳۸۷: ۴۸).

ترسیم قالب‌های ثابت ذهنی یکی دیگر از اهدافی است که آمریکا در صحنه‌های عملیات در جنگ‌های آینده دنبال می‌کند این قالب‌ها در ذهن و ادراک افراد، تثبیت شده و به صورت ماندگار و پایدار باقی می‌مانند و باعث می‌شوند که افراد از روزنه و زاویه دیدی - خاص به پدیده‌ها، محیط و جهان بنگرند (سلامی، ۱۳۸۶: ۲۷۷).

پس یکی از بحث‌های اساسی در جنگ آینده موضوع عملیات روانی خواهد بود.

هم‌زمان‌سازی حملات

هم‌زمان‌سازی عملیات عبارت از هماهنگ نمودن همه اقدام‌ها در زمان، فضا و هدف به-منظور متمرکز نمودن حداکثر توان رزمی نسبی در زمان و مکان سرنوشت‌ساز است. در جنگ آینده بدون هماهنگی و هم‌زمانی هیچ نوع تمرکزی از اثرات توان رزمی وجود نخواهد داشت. فرماندهان از طریق هم‌زمانی سامانه عامل میدان نبرد را اداره می‌کنند تا این که اثرات توان رزمی را در مکان و زمانی انتخابی متمرکز نموده و بدین وسیله دشمن را سرکوب نماید. (احمدیان، ۱۳۸۶، ۶۸) با این حال میزان هماهنگی برای ایجاد تأثیر واحد و یکپارچه‌ای که در آن یک‌یک اقدام‌های نه تنها یکدیگر را خنثی نکند، بلکه باعث هم‌افزایی شوند باعث بالارفتن توان رزم و شدت عملیات و کاهش زمان‌رزمی در یک صحنه عملیاتی خواهد بود و تحقق این امر مستلزم مواجهه مناسب با پیچیدگی‌های صحنه‌های عملیاتی خواهد بود و هر قدر عملیات‌ها پیچیده و گسترده باشد، نیاز به هماهنگی و هم‌زمان‌سازی بیشتری خواهد بود و بالعکس (Thomson & Adams, 2005).

اشراف اطلاعاتی

عملیات اطلاعاتی باید در یک صحنه و در قالب یک سامانه منسجم یافته طرح‌ریزی و اجرا شود. در جنگ آینده با توجه به پیشرفت فناوری و سیال بودن یگان‌ها به نکات زیر باید توجه نمود.

➤ در جنگ آینده، اطلاعات غیر قابل تفکیک از عملیات است و در صورتی که این دو از یکدیگر جدا شوند فرماندهان دچار سردرگمی و بی‌هدفی خواهند شد. (بلالی،

(۱۳۸۱: ۲۹)

➤ اطلاعات صحیح، دقیق و به‌موقع موفقیت در جنگ را تضمین می‌کند.

➤ اهمیت اطلاعات بسیار مهم‌تر از گذشته می‌باشد، چون فناوری تغییر کرده و سرعت - عمل نکته بسیار مهم و حساس می‌باشد.

در بحث عملیات اطلاعاتی آمریکا به‌دلیل دارا بودن ابزارهای قوی در جمع‌آوری - اطلاعات، از قدرت اشراف اطلاعاتی بالایی برخوردار می‌باشد. از لحاظ فناوری به شبکه‌های اطلاعات انسانی دسترسی دارد. (دانشپور، ۱۳۸۷، ۶۸)

کشورهایی که در گردآوری اطلاعات قدرت بالاتری داشته باشند اهداف را به درستی شناسایی و سطح‌بندی (راهبردی، عملیاتی و تاکتیکی) می‌نمایند بنابراین در جنگ آینده عملیات بر اطلاعات متکی است، اما در گذشته انجام عملیات، موجب توسعه - اطلاعات می‌شد. (جمالی، ۱۳۸۷: ۲۵۹)

هدف‌گذاری عمیق و راهبردی

اجرای عملیات‌های عمیق عبارت از گسترش عملیات‌ها در زمان، منابع و مکان می‌باشد. فرماندهان برای به دست آوردن مکان و فضای لازم برای اجرای عملیات مؤثر از زمان مناسب برای هدایت عملیات‌ها، و منابع موجود برای دستیابی به اهداف عمیق استفاده می‌کنند. عمق بخشیدن به صحنه‌های عملیات موجب تقویت شتاب عملیات آفندی و انعطاف‌پذیری در عملیات‌های آفندی و پدافندی خواهد شد. (حسنی و همکاران، ۱۳۸۴: ۲۶)

اجرای نبردهای عمیق در جنگ‌های آینده به منظور دستیابی به مراکز ثقل عملیاتی و راهبردی در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی و نظامی خواهد بود و تا زمانی که عملیات‌ها به عمق گسترش نیابند، تعادل نظام پدافندی دشمن از هم گسیخته نخواهد شد. (علاماتی، ۱۳۸۲: ۱۷)

اجرای عملیات‌های سرنوشت‌ساز

عملیات‌های آفندی سرنوشت‌ساز در جنگ‌های آینده محک‌هایی هستند که به‌طور قاطع نتیجه عملیات‌های اصلی نبردها و درگیرها را تعیین می‌کنند. در یک صحنه عملیاتی، عملیات‌های سرنوشت‌ساز، نائل شدن به اهداف هر مرحله از نبرد در نواحی رزم می‌باشد. عملیات‌های زمینی در چارچوب عملیات‌های زنجیره‌ای ممکن است شامل چندین - مرحله طرح‌ریزی و اجرا شود و در درون هر مرحله نیز می‌تواند یک عملیات سرنوشت‌ساز وجود داشته باشد که نتایج آن اساساً بر دوره عملیات زنجیره‌ای تأثیرگذار است. (فلاح، نوذری، ۱۳۸۷: ۷۷)

انعطاف‌پذیری فراگیر

با توجه به ماهیت و ابعاد جنگ‌های آینده و نو پدید بودن تاکتیک‌ها و روش‌ها، طبیعی - است که هرگونه راهبرد نظامی ثابت برای پاسخ‌گویی به مشکلات کافی نخواهد بود و با

توجه به تحولات سریع در محیط زمینی و دریایی جهان، باید تغییرات در راهبرد نظامی امکان پذیر باشد و در صورتی که تاکتیک‌ها و روش‌ها، تجهیزات، ساختارها و گسترش نیروهای خودی از سوی دشمن کشف شد باید قادر باشد بلافاصله شیوه جدیدی که برای دشمن شناخته شده نمی‌باشد را ابلاغ و اجرا نماید. در واقع توان واکنش سریع و مناسب در مقابل شرایط جدید و حوادث پیش‌بینی نشده و استفاده به‌موقع از فرصت‌های به‌دست آمده را علیه دشمن به‌کار گیرید. (رضانی تکمیلی، ۱۳۸۷: ۳۷۱)

چند منظوره بودن

استفاده از یگان‌های رزمی، پشتیبانی رزمی و پشتیبانی خدمات رزمی در مأموریت‌های گوناگون باعث انعطاف‌پذیری در سازمان‌های نظامی متنوع در اجرای انواع مأموریت‌های آنها خواهد شد. داشتن شایستگی و مهارت در مأموریت‌های گوناگون به یگان‌های مانوری اجازه خواهد داد که با اعمال تغییرات جزئی در ساختار و سازمان، یگان به‌موقع - گسترش یافته و از نوعی عملیات به نوعی دیگر انتقال وضعیت دهد. چند منظوره بودن در جنگ آینده به فرماندهان تطبیق‌پذیر، سربازان شایسته و آموزش‌دیده و واحدهای کاملاً مجهز بستگی دارد و به تحرک و چالاکی واحدهای رزمی کمک می‌کند که به موقع بتوانند علیه دشمن وارد عمل شده و سریع تغییر وضعیت دهند. (اچ آلن، ۱۹۹۵: ۱۶۴)

حمله به مراکز ثقل

مرکز ثقل در حقیقت برآیند همه نیروها، جابجایی‌های یگان‌های رزمی در جنگ آینده - است که همه چیز به آن مربوط می‌شود یا از آن نشأت می‌گیرد یا خصوصیات، مقدرات یا مواضعی است که انعطاف‌پذیری و آزادی عمل یک نیروی نظامی، قدرت فیزیکی، یا اشتیاق به جنگیدن یگان‌های خودی و دشمن از این مرکز سرچشمه می‌گیرد. هسته اصلی در هر صحنه عملیات در شناخت مرکز ثقل دشمن است و تمرکز دادن تلاش خودی علیه آن می‌باشد. بنابراین فرماندهان و افسران ستاد باید در کشف مراکز ثقل خودی و دشمن تلاش نموده و باید ارزیابی صحیح و منطقی از آن داشته سپس هدف‌های تاکتیکی، عملیاتی و راهبردی خود را تعیین نمایند. (فلاح، نوذری، ۱۳۸۷: ۸۹)

مرکز ثقل یک ابزار تحلیلی حیاتی در طراحی عملیات‌های عمده و زنجیره‌ای در جنگ‌های آینده محسوب می‌شود. همین که مرکز ثقل دشمن مشخص شد، محور مرکز توجه فرمانده و طراح عملیات واقع خواهد شد. (آیین نامه عملیات ارتش آمریکا، ۱۹۹۳، ۱۴۴، با تلخیص)

نقاط سرنوشت ساز

در جنگ آینده نقاط سرنوشت‌ساز در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، جغرافیایی و نظامی خواهد بود و در حوزه جغرافیایی عبارتند از: ارتفاعات، شهرها، پایگاه عملیاتی، پاسگاه‌های فرماندهی عمده، فضای منطقه یا شبکه ارتباطی یگان نقاط سرنوشت‌ساز مرکز - ثقل دشمن نیست، اما کلید رسیدن به مرکز ثقل به‌شمار می‌روند. در یک صحنه عملیات به‌ظاهر ممکن است بیش از چند نقطه سرنوشت‌ساز وجود داشته باشد و فرمانده نتواند آنها را تصرف، تامین یا منهدم نماید. نقاط سرنوشت‌ساز که مهم‌ترین تأثیر در مأموریت را دارد، به‌عنوان هدف انتخاب می‌شود. (حسینی، ۱۳۷۳: ۳۵)

محورهای عملیاتی:

یکی از عوامل اساسی تأثیرگذار در جنگ آینده استفاده از محورهای مختلف عملیات می‌باشد. محورهای عملیات‌ها هم‌سازی جهت‌دار یگان را در زمان و فضا در ارتباط با دشمن تعریف می‌کند. این محورها، یگان را با پایگاه و عملیات‌های آن را با اهداف آن - ارتباط می‌دهد. در مفهوم جغرافیایی، محورهای عملیاتی یک‌سری از نقاط سرنوشت‌ساز را به هم مرتبط می‌سازد. که منجر به کنترل هدف‌ها یا شکست نیروی دشمن می‌شود. در جنگ آینده، عملیات‌ها در چندین محور قابلیت انعطاف را افزایش داده و چندین فرصت را برای موفقیت به وجود می‌آورد. عملیات در چندین محور، کار را برای دشمن - مشکل می‌سازد تا اهداف نیروهای خودی را تشخیص دهد و دشمن را وادار می‌کند تا منابع خود را علیه چندین محور تهدید ممکن پخش نماید. (حسینی، ۱۳۸۴: ۵۹)

اتکا به فناوری‌های نوین

در جنگ آینده فناوری نقش اساسی در انتخاب صحنه‌های عملیات را خواهد داشت و در این میان کشورهای پیشرفته فناوری برتر جهان را در اختیار دارد و این برتری فناوری، امتیازات فراوانی را برای او ایجاد نموده‌است، از جمله این امتیازات را می‌توان به این موارد اشاره نمود: امکان حضور در مناطق دوردست، توان به‌کارگیری ناوهای هواپیمابر،

پایگاه‌های هوایی و زمینی، موشک‌های بالستیک، قدرت هسته‌ای، قدرت جنگ از راه دور، جنگ‌های الکترونیک، تحرک و عملیات‌های عمیق، اداره جنگ‌های پرشدت و غیره همه از جمله قابلیت‌ها و توانمندی‌های فناوری‌های جنگ آینده محسوب می‌شود. ضمن اینکه وابستگی و تکیه بیش از حد به فناوری به عنوان یک نقطه ضعف باعث بروز مشکلاتی برای این‌گونه کشورها شده‌است. (Hanion 2000, 67)

خلق صحنه‌های عملیاتی جدید

در جنگ آینده صحنه‌های عملیاتی متنوع و مختلف خواهد بود که در هر صحنه محیط‌های عملیاتی از نظر عرض و عمق متغیر خواهد بود. محیط عملیاتی ترکیبی از صحنه - جغرافیایی منطقه عملیات، جنبه‌های تاکتیکی و عملیاتی، محیط فناوری‌کی صحنه و روش‌ها، تاکتیکی و تکنیک‌های به کار گرفته شده در آن صحنه می‌باشد و برای فریب و غافلگیر نمودن دشمن پیدایش یک محیط جدید ضرورت دارد و لازم است در روش‌ها، تاکتیک‌ها و تکنیک‌ها، تغییراتی به وجود آید و متحول شود. این کار موجب می‌شود دشمن تجسم مناسب و دقیق از عملیات آینده را نداشته باشد. (سلامی، ۱۳۸۰: ۱۷)

انجام جنگ در مدت زمان کوتاه

کشورهای پیشرفته در جنگ آینده با تکیه بر فناوری برتر و بهره‌گیری از تجهیزات پیشرفته در ارتش خود برای تأمین اهداف خود در مدت زمان کوتاه و کاهش تلفات و جلوگیری از مشکلات داخلی که ممکن است با طولانی شدن جنگ پیش آید یا اینکه نتیجه مورد نظر آنها تغییر کند، همواره در طرح‌ریزی‌های نظامی خود تکیه بر انتخاب زمان مناسب و کوتاه‌مدت دارد. در این شیوه آمریکاییان معتقد به جنگ ۲۱ روزه و یا سه هفته‌ای هستند که طی آن بنیاد و ساختارهای اساسی دشمن را هدف قرار داده و با هدف براندازی وارد جنگ قاطع و سریع می‌شوند (باقری، ۱۳۸۷: ۶۶).

روش تحقیق

این تحقیق موردی - زمینه‌ای است که به روش توصیفی - تحلیلی با رویکرد آمیخته انجام شده‌است زیرا در این تحقیق، محققین قصد دارند صرفاً به توصیف متغیرها و روابط بین متغیرها بدون دستکاری آنها پرداخته و نهایتاً الگوی مناسب فرماندهی مشترک منطقه‌ای مبتنی بر تهدیدات آینده را پیشنهاد نموده‌اند.

جامعه مورد تحقیق (مطالعه):

جامعه آماری و روش نمونه‌گیری این تحقیق دارای ویژگی‌های زیر باشد. کلیه صاحب-نظران، خبرگان و فرماندهان نظامی که دارای مدرک کارشناسی ارشد مدیریت دفاعی یا دکتری در رشته‌های مرتبط بوده و در رأس سازمان‌های نظامی و غیرنظامی مسئولیت دارند. می‌توان به‌طور خلاصه مشخصات زیر را برای جامعه آماری برشمرد:

- جامعه آماری، امیران، سرداران و افسران ارشد شاغل در آجا و نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران با حداقل مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد می‌باشند.
- فرماندهان و مدیران میانی به بالا از (رده تیپ مستقل و همتراز آن در سایر نیروها به بالا) می‌باشند.

➤ جامعه آماری علاوه بر نیروهای مسلح در وزارتخانه‌های مرتبط نیز می‌باشند. با توجه به موارد گفته شده جامعه آماری این تحقیق، تعداد ۲۰۰ نفر از فرماندهان و مدیران سطوح عملیاتی و راهبردی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران و مدیران وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی مرتبط با موضوع تحقیق می‌باشند که با ضرب در ضریبی تعداد آنها در نظر گرفته شده است.

حجم نمونه و روش نمونه‌گیری:

حجم نمونه تعداد ۵۳ نفر می‌باشد که به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده برگزیده شده‌اند. از آنجایی که داده‌های این تحقیق دارای مقیاس فاصله‌ای بوده و میانگین‌پذیر می‌باشند. لذا برای تعیین اندازه نمونه از تخمین فاصله‌ای میانگین استفاده شد.

$$Z_{\frac{\alpha}{2}} n = \frac{N (Z_{\alpha/2})^2 \times \sigma^2}{D(N-1) + (Z_{\frac{\alpha}{2}})^2 \times \sigma^2} = \frac{200(1.96)^2 \times 3.7}{0.2(200-1) + (1.96)^2 \times 3.7} = \frac{2842.139}{53.81} = 52.82 \approx 53$$

با ضریب اطمینان ۹۵٪ که از طریق جدول مربوطه محاسبه شده است، که مقدار آن ۱/۹۶ و ضریب D برابر ۰/۲ می‌باشد.

روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها:

در این تحقیق، ابتدا محققین به مطالعه اسناد و مدارک موجود در ارتباط با فرماندهی-های مشترک در داخل و خارج از کشور پرداخته و در کنار این کار، با طرح سؤالات نظرسنجی در قالب یک مطالعه اکتشافی و اجرای مصاحبه با خبرگان نسبت به استخراج

شاخص‌های متغیرهای موضوع تحقیق اقدام می‌کنند. پس از تعیین شاخص‌ها و زیرشاخه‌های آن محققین اقدام به تنظیم پرسشنامه نموده و با اجرای آن در نمونه آماری تحقیق، نتایج را جمع‌آوری و با استفاده از آمار توصیفی و آمار استنباطی داده‌های به دست آمده را تجزیه و تحلیل نموده و در آخر با تحلیل نهایی نتایج نظرسنجی، اسناد و مدارک، نظرات صاحب‌نظران و پرسشنامه‌ها نسبت به ارائه الگوی فرماندهی مشترک منطقه‌ای مبتنی بر تهدیدات آینده اقدام می‌نمایند.

تجزیه و تحلیل

محققین جهت غنا و بالا بردن روایی تحقیق، با صاحب‌نظران حوزه دفاع و عملیات مشترک مصاحبه‌هایی را انجام داده‌اند که خلاصه آن به شرح زیر ارائه می‌گردد:

الف - حدود اختیارات فرماندهی مشترک منطقه‌ای با توجه به تهدیدات آینده چقدر است؟
با توجه به بررسی نظرات مصاحبه شونده‌گان این‌چنین می‌توان نتیجه گرفت که صاحب‌نظران در مورد حدود اختیارات فرماندهی مشترک منطقه‌ای، اعتقاد دارند که اختیارات فرمانده مشترک از سیاست‌های عالی نظام تبعیت میکند و سایر مولفه‌های قدرت نیز در اختیار فرماندهی مشترک قرار می‌گیرد اختیارات فرماندهی مشترک منطقه‌ای باید در حوزه‌های تشکیلاتی، عملیاتی و پشتیبانی به صورت کامل تفویض گردد و در سطوح عملیاتی و تاکتیکی ابتکار عمل را در منطقه نبرد به دست آورده علاوه بر اختیار در هدایت و طرح‌ریزی منابع نظامی، بایستی بر منابع بومی و ظرفیت‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و فناوری هم تسلط داشته و اختیارات واگذاری منابع آماد و پشتیبانی و پرسنلی نیز تفویض اختیار و واگذار گردد

ب - نوع فرماندهی فرمانده مشترک منطقه‌ای با توجه به تهدیدات آینده چه نوع فرماندهی می‌باشد؟
با توجه به بررسی نظرات مصاحبه شونده‌گان تعدادی از صاحب‌نظران در مورد نوع فرماندهی فرمانده مشترک منطقه‌ای صریحا بیان نموده و تعدادی از این افراد نوع فرماندهی فرمانده مشترک منطقه‌ای را توصیف نموده اند و در مجموع میتوان نتیجه گرفت که نوع فرماندهی مشترک منطقه‌ای در شرایطی فرماندهی کامل و در شرایطی از نوع فرماندهی عملیاتی تعیین شود و فرمانده نیروی مشترک منطقه‌ای با پیشنهاد فرمانده کل آجا و تصویب فرماندهی کل قوا منصوب می‌گردد فرماندهی کامل بر یگان‌های پشتیبانی رزمی و پشتیبانی خدمات رزمی در منطقه در کلیه شرایط عادی و

بحرانی و فرماندهی عملیاتی در زمان قبل از بحران و فرماندهی کامل در زمان بحران بر عناصر واگذاری از نیروها و قرارگاه پدافند هوایی.

پ- نوع ستاد فرماندهی مشترک منطقه‌ای با توجه به تهدیدات آینده چیست؟

با توجه به بررسی نظرات مصاحبه شوندگان این چنین می‌توان نتیجه گرفت که اکثریت قریب به اتفاق صاحب نظران در مورد نوع ستاد فرماندهی مشترک منطقه‌ای به طور صریح بیان نموده‌اند که ستاد فرماندهی مشترک منطقه‌ای باید یک ستاد مشترک بسیط و کامل باشد و ضمن سازماندهی نیروهای عمده در اختیار نسبت به تخصیص مسئولیت برای آنها اقدام نماید، ترکیب ستاد فرماندهی مشترک منطقه‌ای باید متناسب با ترکیب نیروهای عمده‌ای (رده تاکتیکی) و سایر عناصر پشتیبانی و پشتیبانی رزمی باشد که جهت اجرای مأموریت در اختیار آن قرار می‌گیرد.

ت- ساختار و سازمان مناسب فرماندهی مشترک منطقه‌ای با توجه به تهدیدات آینده چگونه است؟

با توجه به بررسی نظرات مصاحبه شوندگان این چنین می‌توان نتیجه گرفت که صاحب نظران در مورد ساختار و سازمان مناسب فرماندهی مشترک منطقه‌ای هر چند بطور صریح بیان ننموده‌اند اما با توجه به توصیف انجام شده اعتقاد دارند که ساختار فرماندهی مشترک منطقه‌ای باید مبتنی بر ویژگی‌های سازمان‌های که روابط درونی و بیرونی فرماندهی مشترک منطقه‌ای را به روشنی بیان نموده بوده و تمرکز بر روی ساختارهای شبکه‌ای داشته و توجه به ویژگی جنگ‌های آینده نیز داشته باشد و در شرایط بحران تفویض اختیارات مناسب با نیازهای سطوح مختلف عملیات را برای فرماندهی مشترک منطقه‌ای به همراه داشته باشد. در این ساختار، ستاد، ستادی مشترک است که بایستی با عناصر تخصصی نظامی و عناصر مرتبط امنیتی- انتظامی و همچنین عناصر متخصص غیرنظامی مرتبط تقویت شود. در این ساختار، عناصر عمده نیروهای سه‌گانه آجا و قرارگاه پدافند هوایی بنا به اقتضای منطقه تحت امر قرار می‌گیرد. عناصر مورد نیاز پشتیبانی رزمی و پشتیبانی خدمات رزمی به صورت سازمانی بایستی اختصاص یابد. عناصر انتظامی- امنیتی و همچنین عناصر سپاه پاسداران موجود در منطقه تحت کنترل عملیاتی قرار می‌گیرند.

تجزیه و تحلیل پرسش‌نامه

با توجه به اسناد و مدارک موجود در ارتباط با فرماندهی‌های مشترک در داخل و خارج از کشور و اجرای مصاحبه با خبرگان، سؤالات نظرسنجی در قالب یک مطالعه اکتشافی طراحی گردید و تجزیه و تحلیل سؤالات به صورت زیر ارائه می‌گردد.

الف- تجزیه و تحلیل استنباطی سؤال مربوط به حدود اختیارات فرماندهی مشترک منطقه‌ای:

جدول ۱: اولویت‌بندی شاخص

اولویت	شاخص	میانگین
اول	اختیار تشکیل فرماندهی مشترک تابع	۴/۷۱
دوم	اختیار تشکیل نیروی یگانه مستقل	۴/۶۱
سوم	واگذاری اختیار طرح‌ریزی، تصمیم‌گیری و هدایت تمرکزی	۴/۶۱
چهارم	اختیار تشکیل گروه‌های رزمی مشترک	۴/۵
پنجم	به‌کارگیری ابزارهای قدرت نرم	۴/۴۲

ب- تجزیه و تحلیل استنباطی سؤال مربوط به نوع فرماندهی:

جدول ۲: اولویت‌بندی شاخص

اولویت	شاخص	میانگین
یکم	دکترین دفاعی ج.ا.ا، ماموریت و وظایف ارتش	۴/۶۵
دوم	تحت‌کنترل قراردادن نهادهای نظامی، انتظامی، امنیتی-اطلاعاتی	۴/۵۸
سوم	توجه به روش‌های جاری نیرویی	۴/۳۶
چهارم	توجه به فرهنگ سازمانی نیروها	۴/۱۱
پنجم	ماهیت و گستره عملیات	۳/۹۶

پ- تجزیه و تحلیل استنباطی سؤال مربوط به نوع ستاد فرماندهی مشترک منطقه‌ای

جدول ۳: اولویت‌بندی شاخص

اولویت	شاخص	میانگین
اول	به‌کارگیری نمایندگان تخصصی و تام‌الاختیار سیاسی، امنیتی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی منطقه	۴/۴۸
دوم	استفاده از کارکنان تخصصی مرتبط با حوزه‌های انتظامی،	۴
سوم	ایجاد معاونت ارتش و مردم	۳/۹۶

ت- تجزیه و تحلیل استنباطی سؤال مربوط به ساختار و سازمان

جدول ۴: اولویت بندی شاخص

اولویت	شاخص	میانگین
اول	گسترش و استقرار نیروهای نظامی موجود در هر منطقه	۴/۶۱
دوم	انتخاب ساختار راهبردی	۴/۴۲
سوم	سازمان دهی واحدهای اطلاعاتی	۴/۴۲
چهارم	به کارگیری نیروهای احتیاط	۴/۳۸
پنجم	ایجاد یگان عملیات روانی	۴/۳
ششم	ایجاد یگان های سایبری	۴/۲۳
هفتم	ساختار، استعداد و گسترش نیروهای نظامی دشمن	۴/۲
هشتم	وجود مرکز آموزشی در منطقه به منظور آموزش و تأمین نیروی	۳/۷۵

نتیجه گیری و پیشنهادات

سؤال	نتیجه
۱- حدود اختیارات فرماندهی مشترک منطقه ای مبتنی بر تهدیدات آینده چقدر است؟	با توجه به مقدار بحرانی (۹/۴۹) و مقدار آماره آزمون (۷۲/۱۱) بدست آمده در بالا، از آنجا که آماره آزمون با درجه آزادی ۴ و سطح معنی دار ۰/۰۵ از مقدار بحرانی جدول بزرگ تر است، لذا تأیید می-گردد که فرماندهی مشترک باید دارای اختیاراتی تشکیلاتی و اجرایی باشد که در این رابطه اختیار تشکیل فرماندهی های مشترک تابع در منطقه تحت مسئولیت از بیشترین اولویت و به کارگیری ابزارهای قدرت نرم از کمترین اولویت برخوردار است.
۲- نوع فرماندهی فرمانده مشترک منطقه ای مبتنی بر تهدیدات آینده چه نوع فرماندهی می باشد؟	با توجه به مقدار بحرانی (۹/۴۹) و مقدار آماره آزمون (۵۰/۵۱) بدست آمده در بالا، از آنجا که آماره آزمون با درجه آزادی ۴ و سطح معنی دار ۰/۰۵ از مقدار بحرانی جدول بزرگ تر است، ضمن تأیید شاخص اینگونه می توان نتیجه گرفت که با توجه به تهدیدات آینده، داکترین ج.ا.ا، مأموریت و وظایف آجا، قرار دادن نهادهای نظامی، انتظامی، امنیتی- اطلاعاتی تحت کنترل، توجه به روش های جاری نیرویی و فرهنگ سازمانی و ماهیت و گسترش نیروها در تعیین نوع فرماندهی مشترک منطقه ای بسیار تأثیرگذار می باشد.
۳- نوع ستاد فرماندهی مشترک منطقه ای مبتنی بر تهدیدات آینده چیست؟	با توجه به مقدار بحرانی (۹/۴۹) و مقدار آماره آزمون (۴۴/۱۹) بدست آمده در بالا، از آنجا که آماره آزمون با درجه آزادی ۴ و سطح معنی دار ۰/۰۵ از مقدار بحرانی جدول بزرگ تر است، ضمن تأیید شاخص اینگونه می توان نتیجه گرفت که، با توجه به تهدیدات آینده به کارگیری نمایندگان تخصصی و تام الاختیار سیاسی، امنیتی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی منطقه، ایجاد معاونت ارتش و مردم و استفاده از کارکنان تخصصی مرتبط با حوزه های انتظامی، امنیتی- اطلاعاتی در ترکیب ستاد تخصصی فرماندهی مشترک منطقه ای به میزان زیاد و خیلی زیاد تأثیرگذار می باشد.
۴- ساختار و سازمان مناسب فرماندهی مشترک منطقه ای مبتنی بر تهدیدات آینده چگونه است؟	با توجه به مقدار بحرانی (۹/۴۹) و مقدار آماره آزمون (۴۸/۳۷) بدست آمده در بالا، از آنجا که آماره آزمون با درجه آزادی ۴ و سطح معنی دار ۰/۰۵ از مقدار بحرانی جدول بزرگ تر است، ضمن تأیید شاخص اینگونه می توان نتیجه گرفت که با توجه به تهدیدات آینده، ساختار، استعداد و گسترش نیروهای نظامی دشمن، توانایی ها و آسیب پذیری های او، گسترش و استقرار نیروهای نظامی موجود در هر منطقه بر اساس آمایش سرزمینی فعلی، به کارگیری نیروهای احتیاط، انتخاب ساختار راهبردی، ایجاد یگان های سایبری، ایجاد یگان عملیات روانی، وجود مرکز آموزشی در منطقه به منظور آموزش و تأمین نیروی انسانی (وظیفه، احتیاط، نیروهای مردمی و ...) مورد نیاز و سازمان دهی واحدهای اطلاعاتی در ساختار فرماندهی مشترک منطقه ای بسیار تأثیرگذار می باشد.

پیشنهادهای اجرایی

الف- در ارتباط با حدود اختیارات باید مد نظر داشت که فرماندهی مشترک بایستی دارای اختیاراتی تشکیلاتی و اجرایی باشد. نوع، میزان و حدود اختیارات فرماندهی مشترک منطقه‌ای مبتنی بر تهدیدات، اختیاراتی است که از سوی فرماندهی کل نیروهای مسلح تفویض شده و وی را قادر خواهد ساخت مأموریت خود را به نحو شایسته‌ای به انجام برساند. در همین ارتباط باید در نظر داشت که فرمانده مشترک منطقه‌ای باید اختیارات تشکیلاتی شامل: تشکیل فرماندهی مشترک تابع، فرماندهی یگانه مستقل و نیروی رزمی مشترک تابع را داشته باشد. همچنین اختیارات در حوزه- های طرحریزی و اجرای مشترک، اختیارات تحت کنترل عملیاتی گرفتن واحدهایی از سازمان‌های دیگر، اختیار به کارگیری و بهره‌برداری از امکانات و ظرفیت‌های منطقه‌ای از طریق ابلاغ طرح نیازمندی‌ها به بالاترین مقام کشوری در منطقه و اختیار دخل و تصرف انتصاباتی فرماندهان عناصر نیرویی تحت کنترل، بنا به تشخیص و ضروریات عملیاتی فرمانده فرماندهی مشترک منطقه‌ای را داشته باشد.

ب- در ارتباط با نوع فرماندهی در یک فرماندهی مشترک منطقه‌ای از نوع چند سطحی خواهد بود که در سه سطح اعمال می‌گردد:

- فرماندهی کامل: بر عناصر سازمانی مانند: ارتباطات و مخابرات، سایبر و جنگال، مهندسی و پدافند غیرعامل، سایبری و آماد و پشتیبانی و ...
- فرماندهی عملیاتی: بر عناصر نیرویی واگذاری بر حسب گستردگی قلمرو، نیازمندی- های عملیاتی و ماهیت تهدید.
- فرماندهی کنترل عملیاتی: بر سایر نیروهای انتظامی - امنیتی و نیروهای مردمی مستقر در منطقه.

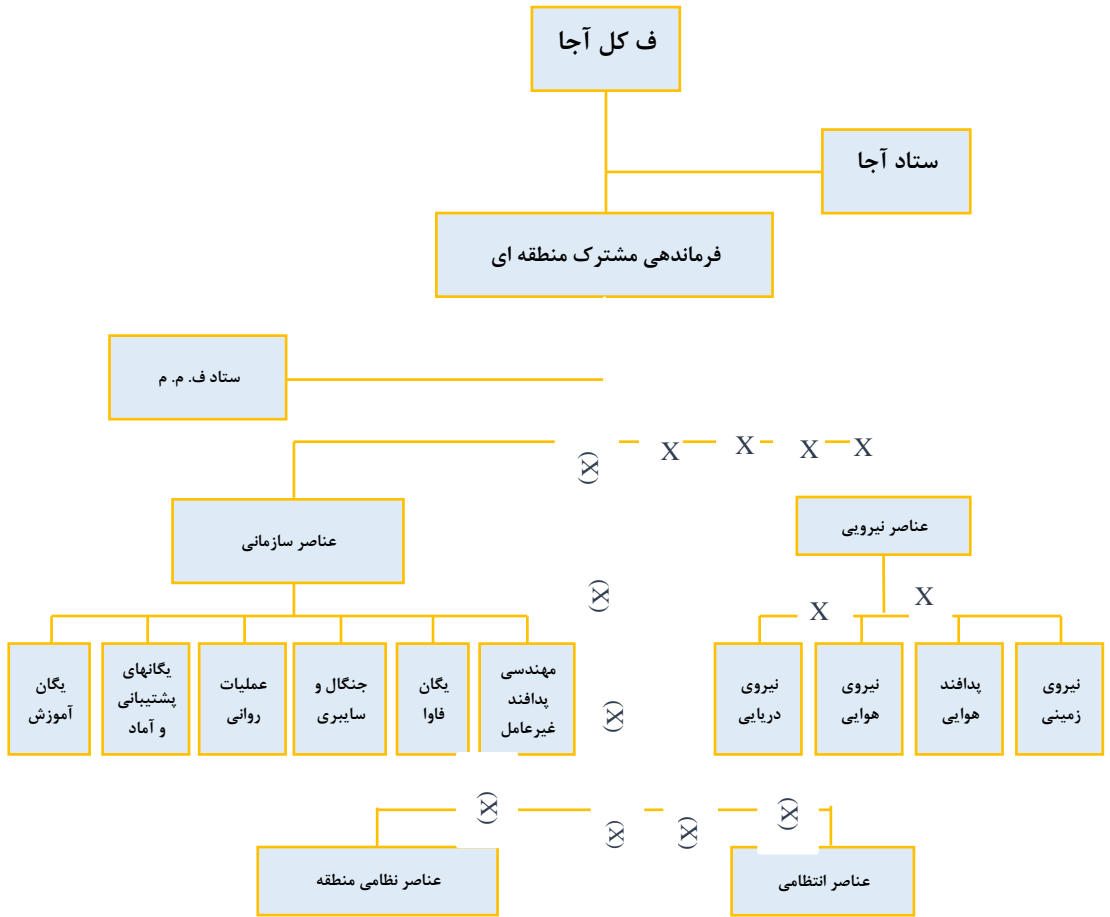
پ- در ارتباط با نوع ستاد یک فرماندهی مشترک منطقه‌ای باید دارای ستاد مشترک ترکیبی باشد. مشترک از این جهت که عناصر همه نیروهای نظامی به‌کارگیرنده را در ترکیب و در سازمان خود خواهد داشت و ترکیبی از جهت این که برای ایجاد امکان هدایت و به‌کارگیری تخصصی سایر نیروهای مسلح و امنیتی - انتظامی و همچنین استفاده از سایر مؤلفه‌های قدرت ملی در ساختار این ستاد عناصر و عوامل انتظامی- امنیتی و غیرنظامی وجود خواهد داشت.

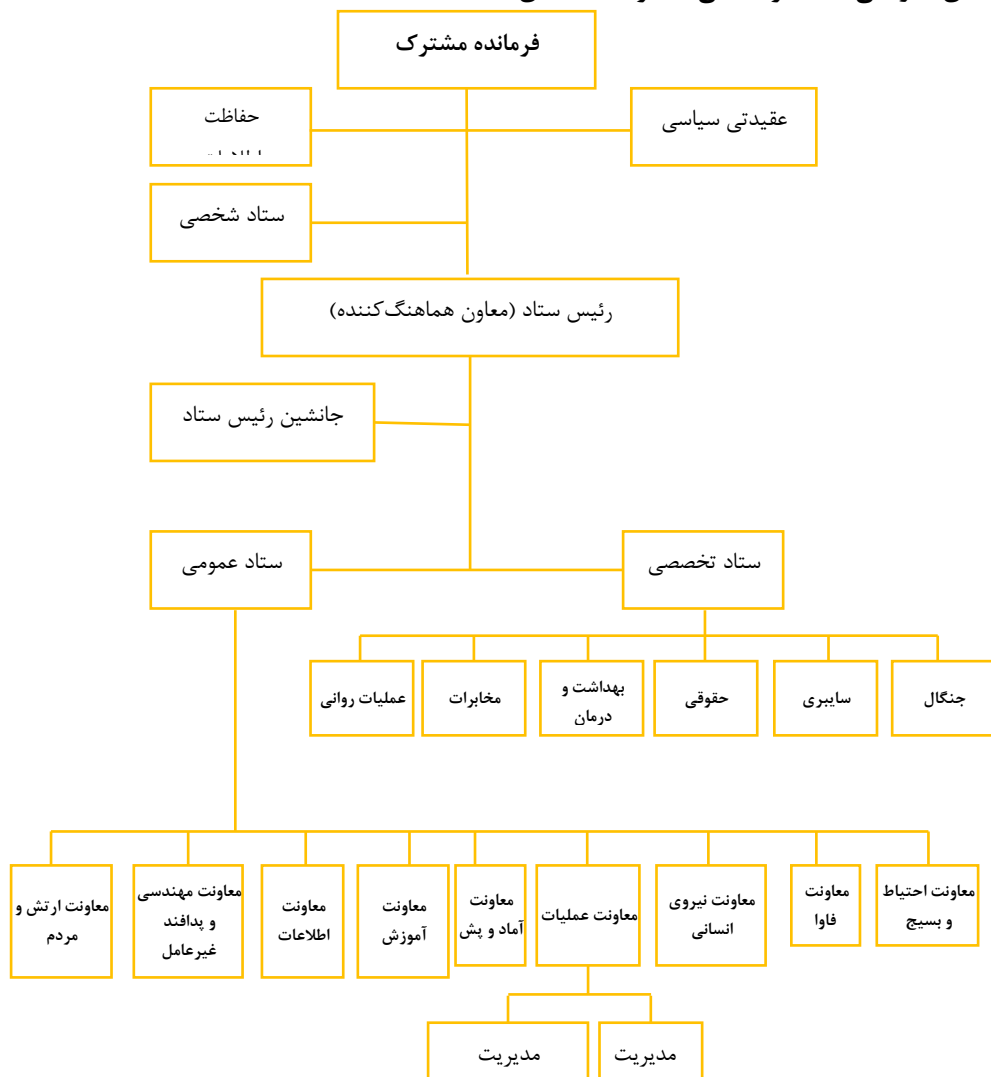
ت- در ارتباط با حدود قلمرو هدایت موثر بر نیروهای تحت امر اعمال و اجرای مأموریت محوله برای مناطق مختلف کشور متفاوت است لذا باید وجود امکانات لازم برای طرح‌ریزی دفاعی، شاخص جغرافیا و توپوگرافی زمین، زیرساخت‌های دفاعی- امنیتی، زیرساخت‌های ملی منطقه‌ای، زیرساخت‌های نظامی، قومیت منطقه‌ای (بافت جمعیت)، مرزهای مشترک با کشورهای منطقه، ماهیت تهدیدات در تعیین حدود قلمرو مد نظر قرار گیرد.

ث- در ارتباط با ساختار و سازمانی در فرماندهی مشترک منطقه‌ای، یک ساختار دو سطحی و منعطف باید مد نظر قرار گیرد که در این راستا باید توجه نمود که تشکیل فرماندهی مشترک منطقه‌ای، از اختیارات فرماندهی معظم کل قوا بوده که براساس درخواست ف کل آجا مصوب می‌گردد. ارتباط سازمانی فرماندهی مشترک منطقه‌ای از نظر سلسله مراتبی با فرمانده کل آجا بوده و از طریق ستاد آجا راهبری می‌گردد. اختیار تخصیص عناصر نیروها به فرماندهی مشترک منطقه‌ای و یا رهایی آنها با فرماندهی کل آجا می‌باشد. همچنین یگان‌های سپاه پاسداران مستقر در منطقه که بنا به تصویب فرماندهی معظم کل قوا برابر طرح‌های مصوب تحت کنترل عملیاتی در زمان جنگ قرار می‌گیرند.

در انتها محقق با توجه به مطالعات انجام گرفته در جمع‌بندی نهایی ارائه شده در ارتباط با هر یک از سؤالات تحقیق پاسخ مقتضی را احصا و هم چنین چارت ساختار فرمانده مشترک منطقه‌ای که بیان‌گر رابطه فرماندهی فرمانده فرماندهی مشترک با عناصر واگذاری می‌باشد و شمای سازمانی ستاد فرماندهی مشترک منطقه‌ای را ارائه نموده است؛ که ضرورت دارد در ستاد کل ن.م و ستاد آجا مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار داده شود. چارت ساختار سازمانی ف. م. م به شرح زیر خواهد بود.

شمای سازمانی ستاد فرماندهی مشترک منطقه ای

منابع

- اچ آلن، روبرت (۱۹۹۵)، *استراتژی عملیاتی امریکا*؛ ستاد مشترک ارتش امریکا
- اسلینز، رابرت اچ (۱۳۸۴)، *جنگ آینده*؛ ترجمه عبدالحمید حیدری؛ تهران انتشارات دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران انقلاب اسلامی
- بلالی محمد رضا (۱۳۸۱)، *نقش اطلاعات در جنگ ۲۰۰۳*؛ جزوه منتشر نشده معاونت اطلاعات ستاد مشترک سپاه پاسداران انقلاب اسلامی
- بوفر، آندره (۱۳۶۹)، *مقدمه‌ای بر راهبرد*، ترجمه مسعود کشاورز، تهران: انتشارات دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.
- حسنی، قاسم؛ پیری، هادی؛ علاماتی، رضا (۱۳۸۴)، *تدوین طرح مانور نیروی زمینی ارتش امریکا در جنگ سلطه*؛ تهران، انتشارات دانشگاه جامع امام حسین (ع)
- دانشپور، حسن (۱۳۸۷)، *نقش اطلاعات در جنگ آینده*؛ تهران، انتشارات دانشگاه جامع امام حسین (ع)
- رستمی، محمود (۱۳۷۸)، *فرهنگ واژه‌های نظامی*. چاپ اول، تهران، انتشارات ایران سبز
- رضانی تکمیلی، داود (۱۳۸۷)، *ساختار نظامی امریکا*؛ تهران، انتشارات مرکز آموزش و پژوهش شهید سپهبد صیاد شیرازی.
- سلامی، حسین (۱۳۸۵)، *صحنه‌ی جنگ و عملیات*؛ تهران، انتشارات دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران انقلاب اسلامی
- سلامی، حسین (۱۳۸۶)، *ماهیت استراتژی نظامی*؛ تهران جزوه درسی منتشر نشده دانشگاه عالی دفاع ملی.
- شهلائی، ناصر (۱۳۸۵)، *مدیریت راهبردی*، چاپ سوم، تهران، انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا.
- صدقی، احمد (۱۳۸۸)، *میانی جنگ آینده*؛ دانشگاه جامع امام حسین (ع)؛ مرکز مطالعات راهبردی.
- علاماتی، رضا (۱۳۸۲)، *صحنه‌ی عملیات*؛ تهران، انتشارات دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه
- دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا (۱۳۹۰) *عملیات مشترک و مرکب*، تهران، انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا
- فرشجی، علیرضا (۱۳۸۳)، *مقاله جنگ آینده*؛ تهران، انتشارات دانشگاه امام حسین (ع)
- مرکز مطالعات و تحقیقات دفاعی نیروی دریایی سپاه (۱۳۸۸)، *دکترین نظامی تهران نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی*
- محرابی، غلامرضا (۱۳۸۵)، *تحلیل جنگ آینده و جنگ‌های معاصر*؛ تهران، انتشارات دانشگاه جامع امام حسین (ع)؛ جزوه درسی منتشر نشده دانشکده فرماندهی و ستاد؛ دوره عالی جنگ
- محمدی نجم، سید حسین (۱۳۸۷)، *جنگ آینده (جنگ نامتقارن)*؛ تهران، انتشارات دانشگاه جامع امام حسین (ع)

- محمدی نجم، سید حسین (۱۳۸۸)، *جنگ شناختی*؛ تهران، انتشارات مرکز مطالعات دفاعی و امنیت ملی دانشگاه جامع امام حسین (ع).
- نطالق پور نوری، مهدی (۱۳۸۴)، *صحنه‌های عملیات و جنگ آینده*؛ تهران، انتشارات دانشگاه جامع امام حسین (ع)؛ دوره عالی جنگ
- نظامی، غدیر (۱۳۸۷)، *مصاحبه منتشر نشده درباره صحنه‌های عملیاتی*؛ تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی تهران.
- یاسینی، حسین (۱۳۸۸)، *جنگ آینده*؛ تهران، انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.